

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ИНФОРМАЦИИ, СОВЕТИ И ПРАВНА ПОМОШ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

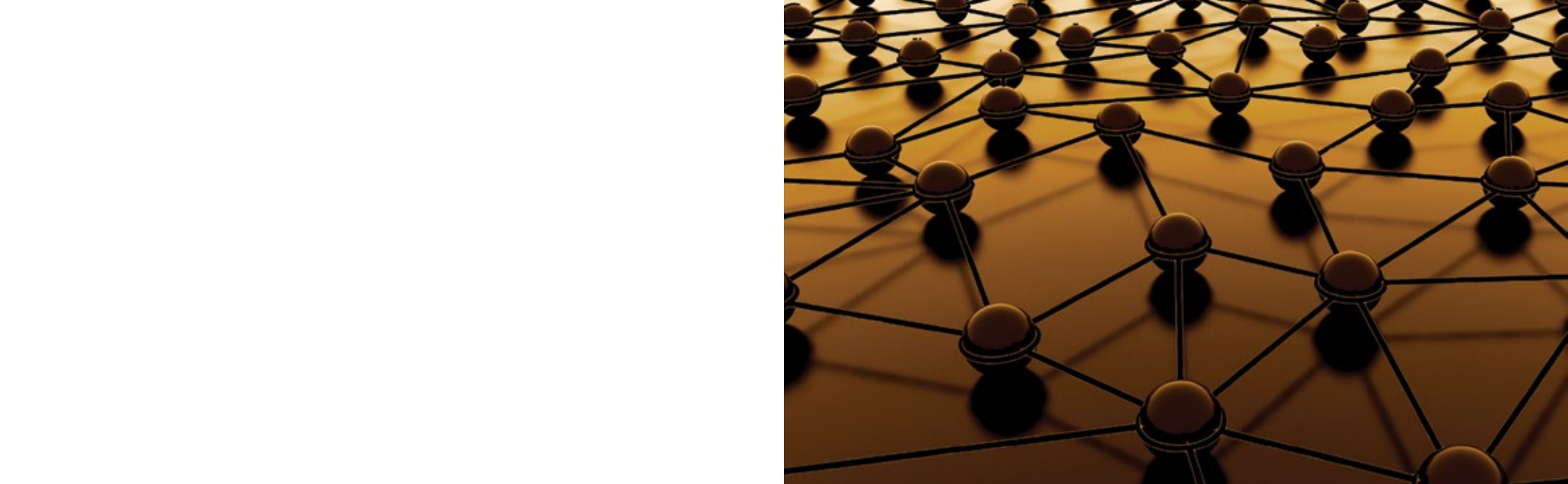
ИЗВЕШТАЈ ЗА МАКЕДОНИЈА **2016**

Македонско здружение на млади правници

Triple A for Citizens

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ИНФОРМАЦИИ, СОВЕТИ И ПРАВНА ПОМОШ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ИЗВЕШТАЈ ЗА МАКЕДОНИЈА **2016**

Македонско здружение на млади правници

Triple A for Citizens

Извештајот беше подготвен во рамки на проектот "Три права за граѓаните: пристап до информации, совети и активна помош" поддржан од

European Union Instrument for Pre-accession Assistance (IPA)
Civil Society Facility (CSF)

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

347.921.8(497.7)"2015/2016"(047)

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ на информации, совети и правна помош во Република
Македонија : извештај за Македонија : 2016. - Скопје : Македонско
здружение на млади правници, 2016. - 32 стр. : граф. прикази ; 21 см

Публикацијата е во рамки на проектот: "Три права за граѓаните:
пристап до информации, совети и активна помош". - Фусноти кон
текстот. - Библиографија: стр. [32]

Содржи и:
The provision of information, advice and free legal aid in the
Republic of Macedonia : country chapter - Macedonia : 2016

ISBN 978-608-65968-3-5

а) Правна помош - Македонија - 2015-2016 - Извештаи
COBISS.MK-ID 101808394

Извештајот за Македонија беше подготвен од Македонското здружение на млади правници со помош на НВО ЛИЛ и Коалицијата сите за правично судење, во рамки на проектот Три права за граѓаните: пристап до информации, совети и активна помош, поддржан од страна на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е во целосна одговорност на организациите кои ја подготвија и не ги изразува ставовите и мислењата на Европската Унија.

Содржина:

Извршно резиме	6
Предговор – вовед во проектот	7
Правна, административна и институционална рамка за обезбедување на услугите опфатени со проектот Три права за граѓаните	9
Право на пристап до информации	9
Практична примена на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер	10
Правната професија и останатите поврзани професии	13
Образование	13
Обезбедувачи на услуги, совети и правна помош	14
Обезбедување правна помош	15
Практична примена на Законот за бесплатна правна помош	17
Капацитети и предизвици за НВО-та кои обезбедуваат информации, правни совети и бесплатна правна помош во земјата	19
Генерални информации за организациите кои беа дел од анкетата	20
Вклученост на организациите во застапување и лобирање	22
Препораки	27
План за застапување и цели на проектот	30
Реални цели за националните конференции за застапување кои се поставени како цели и за крајот на проектот Три права за граѓаните (2 цели);	31
Литература	32

Извршно резиме

Македонија го воспостави системот за обезбедување на информации и системот за обезбедување на бесплатна правна помош преку својата легислатива, но се поставува прашањето за тоа колку овие системи се ефективни и колку истите одговараат на потребите на граѓаните во државата? Поглавјето за Македонија, пред се, ќе даде осврт на проектот **Три права за граѓаните**¹ и целите кои истиот треба да ги постигне. Понатаму, ќе биде вклучена анализа на правната, административната и институционалната рамка за системот на обезбедување на трите права на граѓаните и тоа, пристапот до информации, совети и активна помош. Поглавјето за Македонија, ќе содржи и препораки за подобрување на системот, посебно кога се работи за обезбедувањето на бесплатна правна помош регулирана со Законот за бесплатна правна помош. Препораките кои се вклучени во овој документ се базирани на спроведеното истражување, воедно дел од проектот, како и врз основа на достапните секундарни извори. Резултатите од истражувањето и анализата која следеше, ќе бидат претставени во делот капацитети и предизвици со кои се соочуваат граѓанските организации кои обезбедуваат информации, правни совети и бесплатна правна помош во државата. На крај, овој документ содржи информации за стратегијата за застапување на идејата за подобрување на системот на бесплатна правна помош, а претставени се и двете главни цели кои треба да бидат исполнети пред да заврши имплементацијата на овој проект.

Предговор - Вовед во проектот

Проектот Три права за граѓаните - пристап до информации, совети и помош, цели кон охрабрување на невладините организации во насока на обезбедување на информации, совети и помош на граѓаните околу нивните права во земјите од Западен Балкан и Турција. Проектот исто така цели кон промовирање на улогата на граѓанското општество во насока на давање на глас на граѓаните и контрола на властите во нивното постапување. Граѓанските центри за информирање и правна помош може да влијаат врз владите и нивните клучни реформи и имплементација на истите преку собирање на поплаките и доказите кои ги добиваат. Основната цел на проектот Три права за граѓаните е ширење на концептот на граѓански совети во земјите од Западен Балкан и Турција.

Проектот Три права за граѓаните е имплементиран во рамките на партнерска програма на Европската Комисија за организациите од граѓанското општество (Регионални и хоризонтални програми кои се повикуваат на Три права за граѓаните II 2014/351-417). Проектот во текот на 2016 година влегува во четвртата година од својата имплементација и до сега е застапен во сите земји од Западен Балкан и Турција. Партнери во поглед на спроведувањето на проектот се: водечката организација за Сервис за акција на европските граѓани (ECAS), Белгија; Национална фондација за развој на граѓанското општество (NFCSD), Хрватска; Асоцијација за демократски иницијативи (ADI), Босна и Херцеговина; Програма за граѓански права (CRP/K), Косово; Адвокатски комитет за човекови права (YUCOM), Србија; Асоцијација за развој на граѓанското општество (STGM), Турција; Мрежа на правни центри (LCN), Обединетото Кралство; Национална асоцијација на бироата за совети за граѓаните (NACAB), Романија; Национална асоцијација на информациските центри за граѓаните (NACIS), Ирска; Македонско здружение на млади правници (MYLA), Република Македонија; Центар за мониторинг и истражување (CeMI), Црна Гора, и Фондација отворено општество Албанија (OSFA).

Три права за граѓаните - пристап до информации, совети и помош - е организациона рамка и стратегија за партнерство :

- **Пристап:** Секој има еднакво право „да дојде до нашата врата“ без оглед на приходите, статусот, јазикот кој го зборува или верувањата, и да биде третиран со достоинство и почит. Луѓето треба да бидат во можност да најдат и да добијат пристап до основни информации за нивните слободи и права на најпристапен начин.
- **Совет:** Граѓаните мора да најдат слободни, лични, независни, доверливи и непристрасни услуги на кои можат да им веруваат. Сепак, во одредени околности е неопходно да се навлезе во индивидуалните околности на случајот и да се најде решение лице во лице. Во секој случај,

¹ Оригиналниот наслов на проектот е: “Triple A: Access to information, advice and active help”

граѓаните треба да добијат услуги и грижа од висок квалитет.

- **Активна помош:** Граѓаните не треба да бидат оставени во безизлезни ситуации или во ситуации во кои секој пат кога ќе треба да побараат помош, ќе треба да го почнат процесот одново. Во мал број на случаи е неопходно да се оди и понатаму, вообичаено во соработка со поспецијализирани служби, во поглед на про-боно правна помош или поддршка во насока на подготовка на административни или судски жалби.

Обезбедувањето на помош на граѓаните е важен сервис, но не треба да биде сфатен како цел сама за себе. Превентивните активности може да помогнат за решавање на индивидуални проблеми, но постои поширок спектар на бенефиции за јавноста во собирањето на докази за информирање и влијаење на решенијата за поголемо добро. Искуството на службите од проектот Три права за граѓаните може да бидат анализирани и трансформирани во докази кои можат да служат како база за залагање на промени во законите и политиките.

- Во рамки на проектот, предвидени се два основни резултати: функционална мрежа на даватели на трите права за граѓаните чија мисија е „обезбедување еднаков пристап до правда и заштита на човековите права за сите граѓани од земјите од Западен Балкан, Турција и ЕУ преку обезбедување на квалитетни информации, совети и бесплатна правна помош. Проектот цели кон зајакнување на капацитетите на членките, промовира соработка со останатите засегнати страни, и поддршка на земјите кандидати или потенцијални кандидати во врска со агендата за пристапување кон ЕУ“. Основата на мрежата е поставување на саморегулирачки стандарди на квалитет кои ќе обезбедуваат отвореност и транспарентност која ќе ја подобрува положбата на граѓанските организации во односите со нивните влади, донатори и граѓани. Визијата на мрежата Три права за граѓаните е демократска Европа со отворени општества кои се базирани на владеење на правото, каде граѓаните се свесни за своите права и се добро информирани за средствата за нивно уживање.

- Регионална кампања за застапување, базирана на докази собрани од директно давање услуги на граѓаните, формирање на клучни препораки за правни реформи во насока на процесот на пристап до правда, јавно финансирање на системот за бесплатна правна помош, и препознавање на граѓанските организации како квалитетни провајдери на информации, правни совети и бесплатна правна помош.

Националните стратегии за застапување се основа за спроведување на лобирачките активности во регионот. Тие се производ на екстензивно истражување, анкетирање и собирање на информации од непосредна комуникација со граѓаните и слушање на нивните проблеми. Плановите се направени преку екстензивни консултации кои вклучувале придонес од сродни организации од регионот и од ЕУ, и се вградени во воспоставување на процесите на консултации со националните влади во регионот.

Правна, административна и институционална рамка за обезбедување услуги опфатени со проектот Три права за граѓаните

Право на пристап до информации;

Слободниот пристап до информации од јавен интерес се вбројува како едно од основните права на граѓаните и правните ентитети, а во исто време претставува многу ефективен механизам за контролирање на државните институции. Ова право е гарантирано со нашиот Устав² и со многу други регионални и меѓународни механизми. Во февруари 2006 година Собранието на Република Македонија донесе Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер, а неговата примена започна од 1 септември истата година. Законот беше донесен како резултат на критиките кон Македонија како единствена земја во Европа која сеуште го немаше регулирано пристапот до информации од јавен карактер.

Во Законот се наведени условите, средствата и процедурата за уживањето на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер што им се достапни на имателите на информации. Под иматели на информации се подразбираат државните органи и останатите органи и организации определени со закон, органите на општините, на Градот Скопје и на општините во Градот Скопје, институции и јавни служби, јавни компании, правни ентитети и индивидуалци кои имаат јавни овластувања определени со закон². Овој Закон обезбедува јавност и транспарентност во работата на имателите на информации и им обезбедува на физичките и правни лица можност да бараат слободен пристап до информации од јавен карактер. Дотолку повеќе, Законот одредува и исклучоци од истиот - информации кои не може да бидат побарани според овој Закон³.

Многу важно тело кое е воспоставено со овој Закон е Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер. Иако членовите на оваа Комисија требаше да бидат назначени од страна на Собранието 1 месец пред донесувањето на законот, Комисијата беше воспоставена 3 месеци по неговото усвојување. Комисијата ги има следните задачи и одговорности:

- Решава по жалби против одлуките и заклучоците со кои имателите на информации му го одбиваат пристапот до информации на барателот
- се грижи за спроведување на одредбите од Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер;

² Член 15 параграф 3 - „Слободниот пристап до информации и слободата на примање и предавање на информации се гарантирани“.

³ Член 1 став 1 од Законот за слободен пристап до информации од јавен интерес во Македонија

⁴ Член 6 од Законот за слободен пристап до информации од јавен интерес во Македонија

- подготвува и објавува листа на иматели на информации;
- дава мислења по предлози на закони со кои се уредува слободен пристап до информации;
- презема активности на планот на едукацијата на имателите на информации за овозможување на барателите слободен пристап до информациите со кои тие располагаат;
- соработува со имателите на информации во однос на остварувањето на правото на пристап до информации;
- дава предлози за потребните средства за работа на Комисијата при изготвувањето на Буџетот на Република Македонија;
- Донесува Деловник за својата работа;
- подготвува годишен извештај за својата работа и го доставува до Собранието на Република Македонија;
- извршува работи на меѓународна соработка поврзани со извршувањето на меѓународните обврски на Република Македонија, учество во спроведувањето на проекти на меѓународните организации и соработува со органите на другите земји и институции од областа на слободниот пристап до информации од јавен карактер;
- донесува Статут, како и други акти со кои го уредува начинот на работа и организацијата на Комисијата и
- врши и други работи утврдени со Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер и со друг закон⁵.

Практична примена на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер

Многу недостатоци беа забележани уште од самиот почеток на имплементацијата на Законот, најголем дел од нив во поглед на поднесувањето на брз одговор на барањата на граѓаните и на поднесување на одговори на барањата воопшто. Министерствата, јавните претпријатија, општините и судовите не даваа одговор или даваа делумни одговори кои не се однесуваат на прашањата кои ги поставуваа граѓаните. Од друга страна, барателите на информации не беа доволно едуцирани и прашуваа прашања кои не беа во согласност со самиот Закон⁶.

Особено важно беше имателите на информации да ги објавуваат информациите кои можат да им ги обезбедат на барателите, на нивната веб страна или во рамки на нивните простории.

После првата година од имплементацијата на Законот, Фондацијата отворено општество Македонија (ФООМ) заедно со неколку невладини организации вклучувајќи го и МЗМП изработила истражување каде се покажало дека од 625 барања кои биле поднесени до 75 институции на централно ниво и до 31 општина во Македонија, само 38% од барањата испратени на централно ниво биле одговорени, а 58% од барањата биле пратени на локално ниво.

⁵ http://www.komspi.mk/en/?page_id=32 - Член 32 од Законот за слободен пристап до информации од јавен интерес во Македонија

⁶ http://www.spininfo.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=121:kako-se-sproveduva-zakonot-za-pri-stap-do-informacii&catid=89&Itemid=611&lang=mk

Според тоа, централната власт одговорила на секое трето барање додека локалните власти на секое второ. Истражувањето исто така демонстрирало дека најголемиот проблем е т.н „молчење на администрација“; или преку бројки, централната власт оставила neodговорени 43% од барањата. Локалната власт го оставила neodговорено секое четврто барање⁷. Очигледно, овие броеви го претставиле во лошо светло самиот Закон и неговата имплементација. Игнорантскиот однос на властите (иматели на информации) ја загрозува довербата во Владата, а меѓу јавноста креира чувство дека истата не си ја извршува својата задача како што треба⁸.

Уште едно истражување од ФООМ направено во 2013 година покажало дека значаен дел од граѓаните сметаат дека ним не им е дозволено да бараат информации од државните институции. Повеќе од половина од граѓаните не знаеле дека постои Закон за слободен пристап до информации⁹. Но, без оглед на фактот што многу граѓани не се свесни за постоењето на оваа опција, бројот на барања се зголемува секоја година. Ова значи дека расте бројот на физички и правни лица кои се свесни за нивното право да бараат информации од јавен карактер и наоѓаат добар механизам за одговорност на властите. Од друга страна, истото истражување покажува дека најголемиот дел од имателите на информации преземале одредени активности со цел усогласување со Законот. Иако, се уште постои дел на институции кои се соочуваат со проблеми во имплементацијата¹⁰.

Во поглед на **Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер** и разгледувањето на нивните извештаи, може да се заклучи дека во 2013 постои видлив пад на поднесените поплаки пред соодветените органи споредено со 2012, но тоа не е случај со 2014 година. Поради тоа, од добиените информации не може да се тврди дека има значително подобрување на состојбата со остварувањето на ова право. Генерално постои намалување на административните спорови, а во 2014 била поднесена само една тужба од страна на државна институција. Според годишните извештаи, може да се заклучи дека молчењето на администрацијата и одбивањето за давање на бараните информации од јавен карактер станало проблем кој преовладувал уште од влегувањето во сила на Законот. Но, постои тенденција за позитивно одлучување во поглед на постапките по поплаки. Во 2012 година 80.97% од сите поплаки биле одобрени, 91% во 2013 и 78% во 2014 година.

Во последниот извештај за 2014 година, објавен во март 2015 беше нотирано дека Комисијата, како дел од системот на жалби, добила 849 жалби од барателите на информации, што е повеќе во однос на 2013 кога Комисијата добила 564 жалби¹¹. Во овој извештај, како и во претходните, Комисијата нотирала дека најголемиот дел од жалбите биле поднесени како резултат на „молчење на администрација“. Дотолку повеќе, станува јасно дека имателите

⁷ http://www.spininfo.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=143:edna-godina-po-primena-na-zakonot&catid=89&Itemid=611&lang=mk

⁸ Фондација отворено општество Македонија; Сид на мочлењето - Една година подоцна: Извештај за имплементација на Законот за слободен пристап до информации од јавен интерес; ноември 2007, Скопје; стр. 37
⁹ <file:///C:/Users/svetlana/Downloads/istrazuvanje%20nadminuvanje%20na%20principite%20%20na%20tajnosta%20vo%20rabotenjeto%20na%20administracijata%20vnatreshni%20mak.pdf> страна 15

¹⁰ <file:///C:/Users/svetlana/Downloads/istrazuvanje%20nadminuvanje%20na%20principite%20%20na%20tajnosta%20vo%20rabotenjeto%20na%20administracijata%20vnatreshni%20mak.pdf> страна 20

¹¹ <http://www.komspi.mk/wp-content/uploads/2014/07/%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A8%D0%92%D0%98%D0%97%D0%92%D0%95%D0%A8%D0%A2%D0%90%D0%88-2014-%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%95%D0%A7%D0%9D%D0%9E.pdf>

на информации сеуште не го имплементираат целосно Законот, па во таа насока дури по поднесувањето на жалбите имателите на информациите ги доставуваат бараните информации, па Комисијата донесува заклучок за завршување на постапката¹².

Од моментот на усвојување на Законот, неговата имплементација со текот на времето се подобрувала и многубројните иматели на информации се многу побрзи во доставувањето на бараните информации. Сепак, постои простор за подобрување во насока на начинот на кој овие барања се одговорени. Друг проблем е игнорантскиот однос на граѓаните кон постоењето на овој Закон и нивното право да бараат информации од јавен карактер од јавните институции. Ова е едно од основните човекови права и голема можност за граѓаните да ја спорат транспарентноста и ефективноста на институциите и да бараат нивна одговорност пред целата јавност.

Правната професија и останатите поврзани професии;

Во Македонија бесплатната правна помош мора да биде обезбедена од професионалци со правничко образование (правници кои претходно го положиле правосудниот испит). Сепак, при обезбедување на информации и услуги за здравствени проблеми, социјални проблеми итн. кои ги обезбедуваат членките на мрежата **Три права за граѓаните**, не постојат никакви ограничувања за тоа кој ќе ги обезбеди истите се додека истите се од сигурни извори. Зошто? Многу е важно информациите, советите и обезбедената помош да е точна, со висок квалитет и да е соодветна за потребите на корисниците. Лош или несоодветен совет може да му наштети на корисникот и лошо да се одрази на уживањето на неговите слободи и права. Следствено, едукацијата на давателите на услуги и нивното практично искуство играат витална улога во градењето на ефикасен и соодветен систем на обезбедување информациите, советите и правната помош.

Со оглед на тоа дека МЗМП е организација на правници и обезбедува бесплатна правна помош, овој документ ќе се концентрира повеќе на важноста на правничкото образование во поглед на обезбедувањето на правна помош.

Образование

Со прифаќањето и вклучувањето во Европскиот процес на образовни реформи - Болоња системот - правничкото образование и правната професија во Македонија претрпеле многу измени. Имено, целиот систем на правничко образование беше заменет со нов кој е во согласност со Болоњската декларација која Македонија ја има потпишано во 2003. Во рамки на процесот беше вклучен Европскиот кредит трансфер систем кој ги замени старите критериуми, па меѓу другите услови, еден правник е потребно да има одреден број на кредити за да може да се занимава со одредена правна професија за која е заинтересиран. На пример, за да се биде адвокат е потребно да се имаат 300 кредити и една година искуство во правни работи за да може да се полага правосудниот испит како би можело потоа да се добие лиценца од Адвокатската комора која е неопходна за да се биде адвокат. Истото се однесува и за другите правни професии.

Сепак, правничкото образование обезбедува многу можности за негова примена во пракса. Младите дипломирани правници може да бираат од голем спектар на професии како адвокати, нотари, извршители, судии, јавни обвинители, правници во приватниот сектор, вршители на јавни функции итн.

Нешто што недостига во правничкото образование е практичниот дел во текот на студиите. Во минатото во склоп на правните училишта постоеле правни клиници, но таа можност за сегашните студенти е сега намалена. Правните клиници се добар начин за учење, а исто така се и одличен механизам за

¹² <http://www.komspi.mk/wp-content/uploads/2014/07/%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A8%D0%95%D0%9D-%D0%98%D0%97%D0%92%D0%95%D0%A8%D0%A2%D0%90%D0%88-2014-%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%95%D0%A7%D0%9D%D0%9E.pdf> страна 13

стекнување со основи за про-бона правни совети и помош за оние на кои им е потребна.

Обезбедувачи на услуги, совети и правна помош

Генерално даватели на услуги од проектот Три права за граѓаните може да бидат:

- **Адвокатите** се основните даватели на услуги од проектот **Три права за граѓаните**, особено кога станува збор за активна помош. Тоа е единствената професија која може да застапува и да објалува одлуки пред суд, за сметка на корисниците на правата од проектот;

- **Граѓанските организации** може исто така да бидат даватели на услуги кои ги опфаќа овој проект. Тие може да им помогнат на луѓето во поглед на многу проблеми, но не може да ги застапуваат пред судовите. За да може да обезбедуваат бесплатна правна помош според Законот за бесплатна правна помош, организациите мора да бидат регистрирани во Министерството за правда како обезбедувачи на бесплатна правна помош.

- Даватели може да бидат и **регионалните канцеларии** на Министерството за правда како и останати институции кои се дел од **јавната администрација**. Според Законот за општа управна постапка, јавните службеници се должни да им помогнат на неуките странки и се сервисно ориентирани за да им помогнат на сите лица кои имаат потреба од совет или помош; и

- **Канцеларијата на Народниот правобранител.**

Обезбедување правна помош

Пристапот до правда за граѓаните не е загарантиран како основно човеково право, но произлегува од уставниот принцип на еднаквост и претставува важен механизам за системот на заштита и обезбедување на човековите права и слободи. Пристапот до правда значи дека секој корисник ќе има еднаква можност согласно законите да го претстави својот случај пред надлежните институции, вклучително искористување на правото на адвокат и правна помош пред овие институции.

Во поглед на Законот за адвокатура, правната помош во Македонија може да биде обезбедена од страна на адвокати кои имаат право да даваат правни совети, да водат постапка пред национални и меѓународни институции, за сметка на нивните клиенти да подготвуваат писмени документи како тужба, жалба, побарувања итн. Во однос на некои проблеми, граѓанските организации кои работат во полето на азил, социјална заштита итн. исто така имаат право да даваат правни совети, иако нивниот мандат во поглед на давањето правна помош е ставен во строги рамки. Сепак, со оглед на фактот дека модерниот правен систем станува се повеќе комплексен и динамичен, пристапот до квалитетна правна помош е од круцијално значење за ефикасно уживање и заштита на граѓанските права. Како резултат на потребата за обезбедување на квалитетна правна помош за тие кои не можат да си дозволат да плаќаат адвокати, државата воспостави систем за бесплатна правна помош.

Законот за бесплатна правна помош¹³ (ЗБПП) во Македонија беше усвоен во декември 2009 година и како резултат на неговата комплексност, имплементацијата на овој Закон беше одложена за шест месеци. Поради тоа, Законот влезе во сила на 7ми јуни 2010. Законот беше создаден како резултат на идејата за воспоставување на инструмент преку кој ќе се обезбеди еднаков пристап до правда за државјаните и останатите лица. Иако пристапот до правда не е дефиниран како фундаментално човеково право, тоа произлегува од правото на еднаквост кое е уставно загарантирано право и кое претставува основа на правото за бесплатна правна помош. Правото на бесплатна правна помош овозможува неопходна заштита на основните човекови права и слободи гарантирани со националното и меѓународното право за оние државјани и лица кои се во лоша финансиска состојба и кои ги исполнуваат критериумите поставени во Законот за бесплатна правна помош.

Според Законот, корисниците на правото на бесплатна правна помош се државјани на Република Македонија со постојано живеалиште на нејзината територија кои истовремено се : а) корисници на правото на социјална помош; б) корисници на правото на инвалидска пензија и кои немаат приходи од сопственост на недвижности; в) корисници на најниските пензии, кои живеат во домаќинства со две или повеќе лица кои мора да бидат издржувани; и г) семејства или самохрани родители на едно или повеќе малолетни деца на кои им следува надомест за издршка на дете.

¹³ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 161/09

Дополнително правото на бесплатна правна помош е загарантирано и за: а) лица на кои им е признаено правото на азил, внатрешно раселени лица, како и бегалци со привремено живеалиште на територија на Република Македонија; б) странци кои без оглед на нивното постojано или привремено живеалиште на територија на Република Македонија, согласно меѓународните договори уживаат одредени права пред надлежните државни органи на Република Македонија; в) лица без државјанство со легален престој во Република Македонија; и г) државјани на земјите членки на ЕУ, под услови и на начин одредени со закон. Дополнително, истиот овој Закон го одредува добивањето на бесплатна правна помош во два облици: 1) претходна правна помош, која вклучува првични правни совети во врска со уживањето на правата, генерални правни информации и правна помош во поглед на пополнување на барање за бесплатна правна помош; 2) правна помош пред надлежните органи, во што е вклучено застапувањето и создавањето на писмени поднесоци во судска и административна постапка. Оние кои даваат правна помош во државата се : Министерството за правда преку своите 34 регионални канцеларии, како и овластени организации кои добиле лиценца од Министерството за давање на претходна бесплатна правна помош (даватели на претходна правна помош) и адвокати се регистрирани во Министерството за давање на бесплатна правна помош (како даватели на правна помош).

Во однос на процедурата т.е. институционалната и административна рамка, во поглед на обезбедувањето на бесплатна правна помош, надлежен орган за одлучување по однос на барањата за бесплатна правна помош е Министерството за правда.

Поднесувањето на барањата за бесплатна правна помош се врши лично или преку пошта до една од 34-те регионални канцеларии на Министерството за правда кои се надлежни за подрачјето на кое барателот има постojано живеалиште, на претходно дефинирани формулари формулари со кои се доставуваат и изјави за материјалниот и социјалниот статус на барателот и членовите на семејството со кои тој живее во своето домаќинство, при што се доставува и согласност за увид во податоците поврзани со сопственоста на барателот. За сметка на барателот и базирано на наведените изјави, регионалните канцеларии го комплетираат барањето со потребните документи од Агенцијата за катастар на недвижности, Управата за јавни приходи, Центарот за социјални работи, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и останатите надлежни органи, и го препраќаат комплетираното барање до Министерството за правда на понатамошно одлучување. Министерството за правда го прифаќа или одбива барањето за бесплатна правна помош. Барателите имаат право да покренат управен спор против одлуката за одбивање на нивното барање за бесплатна правна помош. Согласно Законот за бесплатна правна помош на Министерството за правда му се дадени следниве надлежности:

- Одлучува по однос на барањата за бесплатна правна помош
- Воспоставува регистар на адвокати кои даваат бесплатна правна помош
- Воспоставува регистар на организации овластени да даваат претходна правна помош
- Одлучува по однос на надомест на трошоците на адвокатите и на организациите за дадената правна помош
- Ја надгледува примената на Законот за бесплатна правна помош и
- Организира денови на бесплатна правна помош.¹⁴

¹⁴ Фондација отворено општество - Македонија (ФООМ); Извештај за имплементација на Законот за бесплатна правна помош во 2014-2015; Скопје, 2015, страна 9

Во моментот во рамките на Министерството за правда се регистрирани 10 организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош во согласност со Законот. Нивната улога е да даваат претходна правна помош, во многу стеснет обем на правни услуги, и покрај генералните правни информации (дефинирани како форма на бесплатна правна помош кои вклучуваат генерални и принципиелни насоки во однос на правните регулативи за одредена област) тој беше стеснет на промоција на бесплатната правна помош (првични правни совети) или административно комплетирање на барањата за бесплатна правна помош (правна помош за комплетирање на барањата за бесплатна правна помош).¹⁵

Што се однесува на останатите државни органи, Омбудсманот е основниот давател на услуги од проектот Три права за граѓаните, иако во многу случаи Омбудсманот ги упатува граѓаните да се обратат до невладините организации. Проблемот со механизмот на заштита на правата на граѓаните од арбитражноста на државните институции е што препораките и мислењата на Омбудсманот не се правно обврзувачки за оние на кои се однесуваат. Често се случува ваквите препораки и мислења воопшто да не се имплементирани што доведува до проблеми во уживањето на основните права и слободи на граѓаните.

Практична имплементација на Законот за бесплатна правна помош

Значителен број на недостатоци се јавиле во текот на имплементацијата на Законот за бесплатна правна помош и истите се истакнати во многу анализи и извештаи изготвени од страна на невладините организации регистрирани за давање бесплатна правна помош во Министерството за правда. Дотолку повеќе, пред една година одредена група на организации во која беше и Македонското здружение на млади правници, при спроведување на проектот „Пристап до правда“, објавија документ¹⁶ во кој беа содржани голем број на препораки во однос на системот за бесплатна правна помош, се со цел негово подобрување. Недостатоците на Законот се појавија уште во почетокот на неговата имплементација кога биле забележани сериозни проблеми кои претставувале пречка Законот да стане ефективен механизам за обезбедување на бесплатна правна помош. Проблемите главно се појавиле, од една страна, поради нискиот квалитет на Законот, а од друга страна поради немањето на капацитет од страна на Министерството за правда и неговите регионални канцеларии во процесот на имплементација¹⁷. Голем број на проблеми се појавиле и поради начинот на кој бил пропишан системот за бесплатна правна помош. Главната препорака која била дадена тогаш и сеуште „стои на масата“ е суштествена промена на законот преку донесување на нов Закон. Повремените промени не само што не го олеснуваат веќе поставениот систем на пристап до правда, туку и дополнително го комплицираат постоечкиот систем на бесплатна правна помош¹⁸.

¹⁵ Фондација отворено општество Македонија

¹⁷ Македонско здружение за млади правници, Фондација отворено општество Македонија; Извештај за имплементација на Законот за бесплатна правна помош во 2013; Скопје 2014, страна 20

¹⁸ Фондација отворено општество - Македонија (ФООМ); Извештај за имплементација на Законот за бесплатна правна помош во 2014-2015; Скопје, 2015, страна 59

Годишниот извештај за ефикасноста на правната заштита на човековите права во Република Македонија кој го објави МЗМП во текот на 2016 година, нотираше дека во текот на 2015 година пристапот до правна помош, пристапот до информации и пристапот до институциите е премногу бирократизиран, формализиран и постапката е премногу долга. Поради тоа, на корисниците на правата не им е дадена можност за решавање на нивните правни проблеми во правно пропишаните рокови. Покрај тоа, поради нецелосните и погрешни предвидувања на властите, многу често се случува правната помош да не е доделена на корисниците и поради тоа нивниот пристап до институциите - единствено надлежни за решавање на нивните правни проблеми - е попречен¹⁹. Поточно, овластените организации за давање бесплатна правна помош во текот на имплементацијата на Законот се соочија со следниве проблеми:

- Државата ги надоместува само трошоците за претходна правна помош обезбедена во судски и административни постапки кои претходно биле одобрени (што им става товар на активностите на овластените организации кои немаат поддршка од донатор)
- Делокругот на претходна правна помош е многу стеснет
- Условите кои организациите мора да ги исполнат се несоодветни и не одговараат на нивното овластување
- На организациите им е забрането секако рекламирање со цел да ги информираат граѓаните за услугите кои тие им ги нудат согласно Законот за бесплатна правна помош²⁰

Постојат многу предизвиди во поглед на правната и институционална рамка во погореспоменатите области со кои се соочува македонското општество. Генералната проценка е дека промените треба да се направат со цел да се создаде вреден, апликabilен и пристапен систем за обезбедување информации, совети и активна помош за оние на кои им требаат ваквите услуги.

Капацитети и предизвици за НВО-та кои обезбедуваат информации, правни совети и бесплатна правна помош во земјата

На картата се претставени градовите во Македонија каде организациите кои пополниле прашалници имаат свои седишта

Како што претходно беше споменато, прашалниците, дел од проектот **Три права за граѓаните: пристап до информации, совети и активна помош**, беа дистрибуирани до повеќе од 45 организации кои работат во ова поле, но само 19 прашалници беа целосно комплетирани. Дополнително беа примени уште 4 прашалници меѓутоа истите не беа целосно пополнети. Поради тоа, со цел ваквата анкета да биде релевантна, некомплетираните прашалници нема да бидат земени предвид при анализата на податоците. Во продолжение на ова поглавје ќе бидат содржани резултатите од спроведената анкета. Ќе бидат опфатени добрите и лошите страни на организациите, а исто така ќе бидат презентирани и проблемите со кои тие се соочуваат.

¹⁹ <http://myla.org.mk/images/pdf/godisen-izvestaj-2016.pdf> страна 28

²⁰ Фондација отворено општество Македонија; Извештај за имплементација на Законот за бесплатна правна помош во 2014-2015; Скопје 2015, страна 41

Генерални информации за организациите кои дел од анкетата

Многу регистрирани организации во Македонија целат кон обезбедување една или повеќе услуги опфатени од проектот **Три права за граѓаните**, меѓутоа не сите се активни на ова поле. Во процесот на мапирање на организациите кои требаше да бидат дел од анкетата, беше особено тешко за некои од нив да се најде официјалната e-mail адреса, а за некои уште потешко да се најде официјалната веб страна на организацијата. Прашалниците беа испратени до оние организации кои се добро познати во државата и кои веќе имаат постигнато резултати во поглед на обезбедување услуги опфатени со овој проект.

Од пополнетите прашалници се забележува дека сите организации кои биле дел од оваа анкета се невладини организации. Тие биле регистрирани/основани во периодот од 1987-2013. Базирано на нивните портфолија, тие имаат широк делокруг на активности, дел од услугите опфатени со проектот **Три права за граѓаните**, и се етаблирани меѓу другите организации и институции, а нивната работа е признаена од страна на јавноста и нивните корисници.

Повеќе од половина од организациите (58%) обезбедуваат услуги на национално ниво т.е. на целата територија на државата; останатата половина делуваат на локално ниво (53%); а 26% работат на регионално ниво. Многу е важно да се забележи дека анкетираните организации ја покриваат целата територија на Македонија без разлика на локацијата на нивното седиште.

Во поглед на нивната внатрешна структура 74% од нив имаат генерално собрание како систем за прифаќање на одлуки, додека пак 5% од нив имаат Управен одбор. Половина од организациите изјавиле дека нивната организација функционира на основа на зачленување/членство.

Организациите ги обезбедуваат нивните услуги преку непосреден контакт во нивните канцеларии, преку телефон или e-mail. Најголемиот дел од организациите (90%) ги обезбедуваат своите услуги за време на нивното работно време. Што се однесува до бројот на вработени, само една од анкетираните организации имаат повеќе од 51 вработен. Пет од организациите имаат 6-10 вработени, пет имаат 26-50 вработени, четири имаат 1-5 вработени и четири организации имаат 11-25 вработени. Поради тоа може да се заклучи дека организациите кои го пополниле прашалникот располагаат со солидни човечки ресурси за обезбедување на нивните услуги. Интересно е тоа што најголемиот дел од вработените во овие организации се правници (68%) или студенти по право (37%). Останатиот дел од нив се главно студенти на останатите општествени науки или социјални работници. Исто така застапени се и економисти, ИТ персонал, доктори, медицински персонал, социолози, психолози, наставници итн. Најголемиот дел од овие луѓе работат рго воно или на база на волонтирање, меѓутоа постојат и вработени со договори за полно или скратено работно време.

Број на барања за помош пристигнати од страна на граѓаните **543.574**

Број на одговорени барања од страна на организациите **543.188²¹**

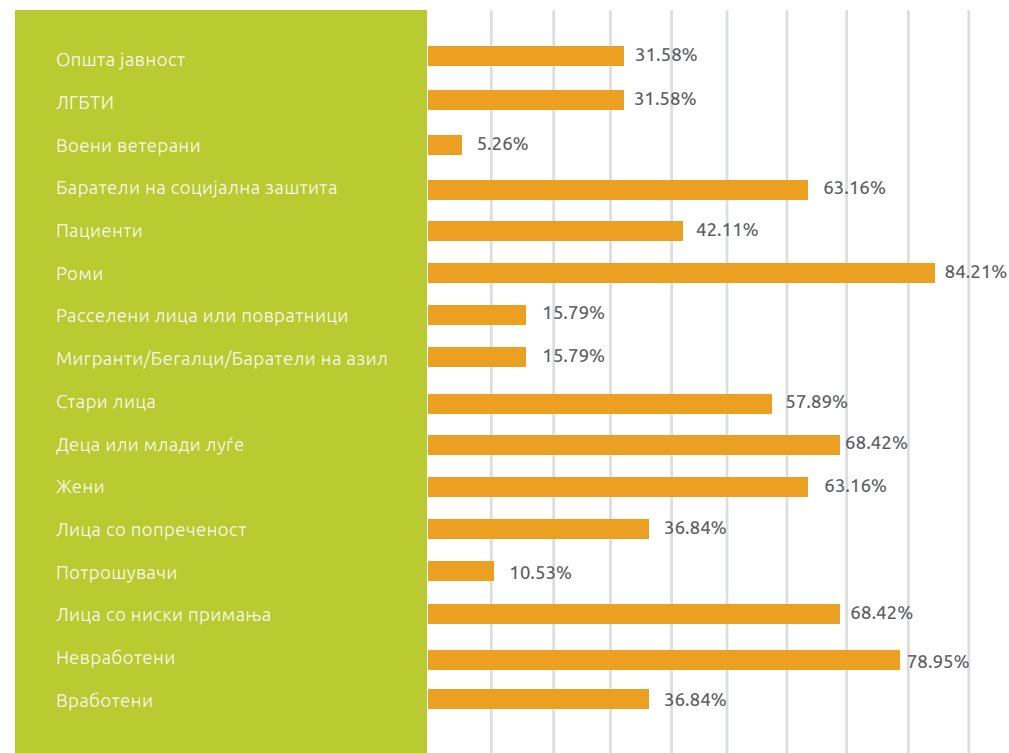
²¹ Бројот е изведен од сите прашалници како сумарен резултат.

Начините кои овие организации ги користат за да ги промовираат своите активности и услуги се социјалните мрежи како и нивните веб страни. Неколку организации користат билборди, но и весници, радио и ТВ како канали за информирање на јавноста и нивните корисници во врска со работните активности и услуги.

Речиси 16% од овие организации изјавиле дека тие обезбедуваат генерални совети за јавноста, додека 26% даваат специјализирани совети. Интересно е тоа што речиси 60% од организациите обезбедуваат совети истовремено и за општата јавност, но и за одредени групи на луѓе како што се малолетници, жени, бегалци итн.

Во поглед на областите во кои овие организации обезбедуваат совети, се забележува дека сите организации (100%) дејствуваат во областа на човековите права; 80% се вклучени во давање совети по однос на дискриминација и социјална заштита; 73% даваат услуги во областа на здравството; 63% во образование; 52% во процесот на вработување; околу 40% во областа на кривичното право и домување; околу 20% од организациите се занимаваат со прашања за миграција/азил и избори и гласање; и неколку се занимаваат со прашања за правата на потрошувачите и даваат совети за долгови и банкрот.

Специфични групи со кои анкетираните организации работат (во %)

Девет од организациите кои се дел од анкетата немаат контролен механизам на квалитетот за обезбедувањето на услуги. Сепак, има организации кои имаат индикатори за мерење на квалитетот на обезбедените услуги или имаат воспоставено квалитативни стандарди. Некои од организациите ги имаат воспоставено двата механизми. Овие механизми за мерење на квалитетот на обезбедените услуги вклучуваат месечни или годишни извештаи (финансиски или наративни), внатрешни акти, состаноци и дискусии со одговорните лица во организацијата итн.

Финансирањето на организациите доаѓа од многу извори иако може да се забележи дека нивното финансирање доаѓа главно преку донатори. Резултатите на анкетањето во врска со финансирањето на организациите кои ги пополниле прашалниците се следните:

- 14 организации или 73.68% од организациите кои пополниле прашалници навеле дека повеќе од 75% од нивниот буџет/средства за финансирање доаѓаат од донатори; 4 организации добиле средства од донатори во висина од 51-75% од нивниот буџет додека една организација навела дека 26-50% од средствата во нивниот буџет се од донатор.

- Само 2 организации навеле дека повеќе од 75% од средствата во нивниот буџет доаѓаат од владин или локален донатор; 42.11% одговориле дека ваквиот начин на финансирање не е применлив спрема нив; 6 организации добиле средства од ваков донатор меѓутоа тие зафаќаат помалку од 10% од нивниот буџет

- Останатиот дел од механизмите за финансирање како плаќање за дадените услуги или јавни донации не зафаќаат значаен дел од буџетот организациите кои обезбедуваат услуги вклучени во проектот **Три права за граѓаните**.

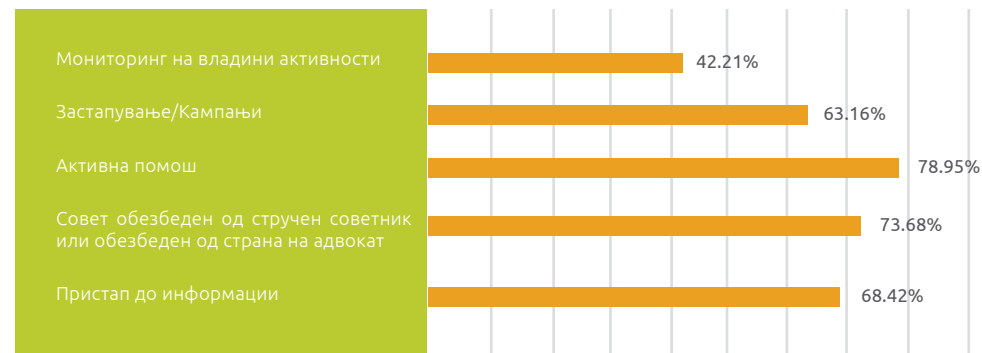
Важно е да се напомене дека организациите се отворени за соработка и соработуваат меѓу себе. Најголемиот дел од оние кои учествувале во анкетата изјавиле дека ако не можат да им помогнат на клиентите кои им се обратиле, ги упатуваат во некоја друга организација или институција која работи на проблемите со кои се соочиле клиентите. Ова значи дека корисниците сепак ќе добијат услуга опфатена со проектот т.е. услуга која им е потребна. Организациите вообичаено ги упатуваат клиентите кај адвокати или други професионалци кои работат на проблемите со кои се соочуваат клиентите, потоа во граѓански организации како и во државни органи кои се занимаваат со вакви прашања. Само една организација од оние кои биле анкетирани изјавиле дека не ги препратиле своите клиенти до организации, професионалци или државни институции.

Вклученост на организациите во застапување и лобирање

Треба да се потенцира дека организациите кои го одговориле прашалникот се доста активни во полето на застапување и лобирање. Покрај обезбедувањето на услуги од проектот **Три права за граѓаните**, тие биле вклучени и учествувале во кампањи за застапување. Дотолку повеќе, 42% од организациите биле вклучени

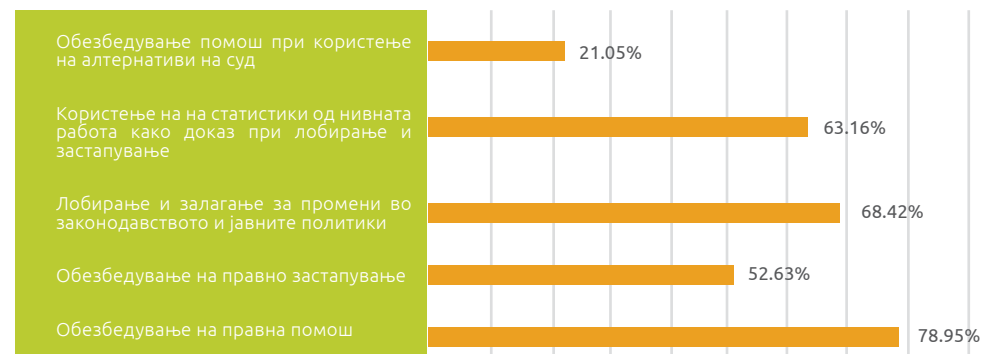
во активности како мониторирање на активности на владата и мониторирање на судски процеси. Следниве табели ја презентираат во проценти активноста на организациите и природата на помошта кои тие ја обезбедиле.

Вид на помошта обезбедена од страна на анкетираниите организации (во %)

Од тие 80% на организации кои спровеле активна помош, во наредната табела ќе бидат презентирани типовите на активна помош во проценти.

Вид на активна помош обезбедена од страна на анкетираниите организации (во %)

Пред да ги сумираме коментарите на организациите во поглед на силните и слабите страни на обезбедувањето услуги опфатени со проектот **Три права за граѓаните**, следните табели го визуелизираат мислењето на организациите што го одговориле прашалникот во врска со одредени ставови вклучени во анкетата.

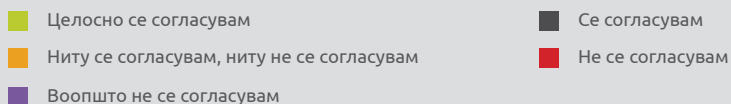
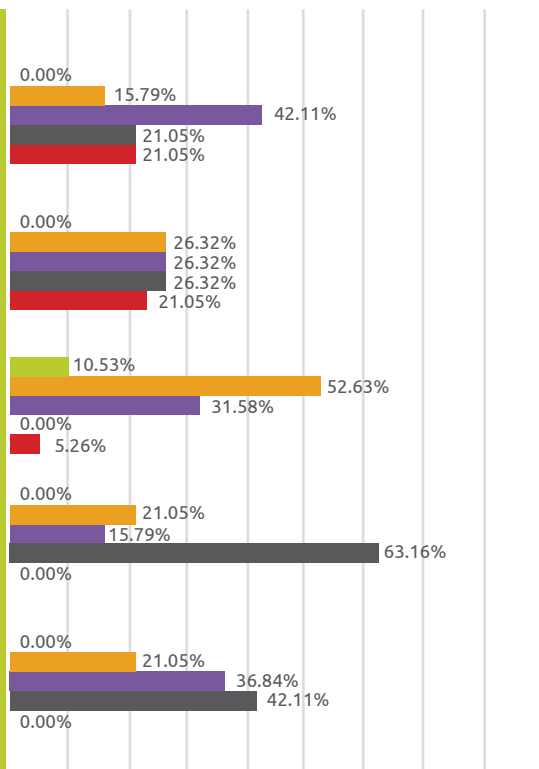
Постоечките извори на информации, совети и активна помош се независни од Владата и други административни органи.

Информациите објавени на веб-страницата на Владата се добро презентирани и нудат соодветни насоки за тоа во која владина агенција треба да се обратат граѓаните со цел да решат определен проблем.

Постоечките информации понудени од страна на Владата се тешки за разбирање за пошироката јавност.

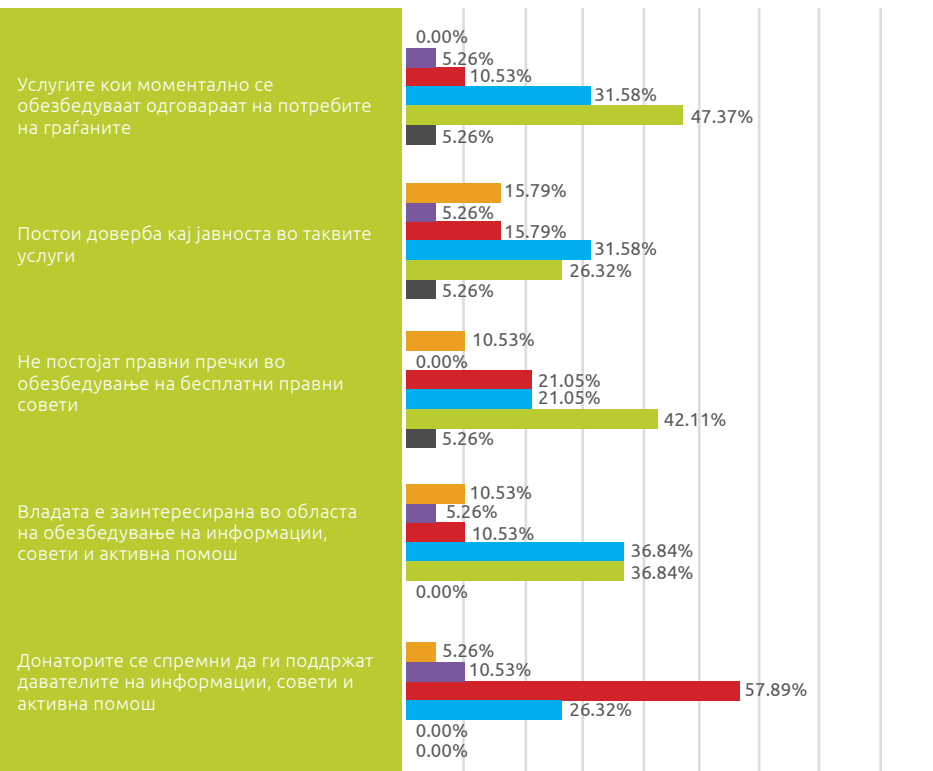
Постоечките сервиси за советување на граѓаните целосно одговараат на потребите на јавноста во однос на обезбедување информации, совети и активна помош.

Постоечките закони обезбедуваат целосна рамка за обезбедување на информации, совети и активна помош на општата јавност.

Како заклучок, во одговорите на анкетираниите организации преовладува ставот дека постојат недостатоци и слабости на системот за обезбедување на информации, совети и активна помош до граѓаните на кои им е потребна. Најголемиот број на организации не се согласуваат со ставот дека постоечките закони обезбедуваат сеопфатна рамка за обезбедување на услугите опфатени со проектот **Три права за граѓаните** и дека системот т.е. и сметаат дека услугите кои се нудат до граѓаните не се соодветни и не им одговараат на нивните потреби. Но, се согласуваат за тоа дека информациите кои им се нудат на граѓаните се премногу комплицирани за разбирање и не соодветствуваат на потребите на корисниците. Ова веќе претставува знак дека според најголемиот дел од организациите што се веќе воспоставени, признаени и работат на проблеми кои се покриени со анкетата, системот за обезбедување на услуги поврзани со пристап до информации, совети и активна помош не е соодветен и мора да подлежи на суштествени промени со цел да соодветствува со потребите на крајните корисници.

Наредната табела го претставува односот на организациите кон можните препреки или можности поврзани со системот за обезбедување на услугите опфатени со проектот **Три права за граѓаните**.

Организациите кои ги пополниле прашалниците посочиле на неколку проблеми при обезбедување на услугите опфатени од проектот **Три права за граѓаните**. Најголемиот дел од организациите коментирале и изразиле длабока загриженост во врска со обезбедувањето бесплатна правна помош и легислативата која се однесува на ова прашање. Организациите сметаат дека граѓаните уште одамна ја изгубиле довербата во институциите. Една од организациите ја истакнала неадекватноста на правните решенија во државата по однос на ова прашање и истакнала дека истите не ги одразуваат потребите на граѓаните.

Ставот на еден од претставниците на невладините организации во поглед на Законот за бесплатна правна помош е следниот: „Во поглед на обезбедувањето на бесплатна правна помош, законските регулативи се толку остри што граѓанинот се плаши, а и не може да ги користи. Реткост е граѓанин во Македонија да ги исполни сите услови за да може да користи бесплатна помош, а уште поретко некој се осмелува тоа да го направи на пример адвокатите, од причина што под знак прашалник се става дали државата ќе ги надомести трошоците за испорачаната услуга.“ Друг претставник ги истакнал следниве проблеми во однос на истиот Закон: „... не постојат податоци кои може да се анализираат за да се направи истражување за оваа проблематика. Понатаму, сметак дека е проблематично тоа што е забрането рекламирањена бесплатна правна помош што е многу контрадикторно со целта за која таа помош постои – токму да допре до групите од граѓани на кои им е потребна.“ Имаше поконструктивни коментари во поглед на насоката на измените на Законот за бесплатна правна помош: „... согласно постоечкото законодавство критериумите за одобрување на бесплатна правна помош се строги, а постапката е бирократизирана (потребно е собирање на огромен број на докази кои ја оптоваруваат страната која бара правна помош). Правните прашања за кои што може да се даде бесплатна правна помош се ограничени и недефинирани, што во праксата создава проблеми. Процедурата за одобрување на правна помош е долга и не се почитуваат законски предвидените рокови, и тоа негативно влијае на потребите на граѓаните на кои оваа правна помош им е неопходна. Не постои воедначена пракса при одлучувањето“.

Само една од организациите дала коментар во однос на легислативата за обезбедувањето и добивањето на информации од јавен карактер. Тие истакнале дека правните решенија се доста добри, но дека имплементацијата е лоша и дека добиените информации се делумни и обезбедени со одредена доза на резервираност.

Може да се сумира дека најголемиот дел од учесниците во анкетата предложиле промени во Законот за бесплатна правна помош и само еден учесник искажал загриженост во поглед на имплементацијата на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер.

Препораки

Препораките ќе бидат поделени во два дела. Првиот дел се однесува на генерални промени кои биле предложени во неколку прилики, а се во насока на подобрување на сегашниот систем за бесплатна правна помош во државата. Вториот дел од препораките се однесува за засегнатите страни кои обезбедуваат услуги од проектот **Три права за граѓаните**.

Препораки – Кампања за застапување

Земајќи го предвид сето она што беше до сега кажано, подобрувањето на состојбата на системот за бесплатна правна помош е од клучно значење за обезбедувањето на услугите од проектот **Три права за граѓаните**.

Генералните препораки се дека треба да има драстични промени во Законот за бесплатна правна помош или дека финалното решение ќе биде создавање и донесување на нов Закон за бесплатна правна помош. Овие промени веќе беа предложени на Министерството за правда на Република Македонија како дел од создавањето на новата Стратегија за реформи во правосудството во Македонија 2016-2020. МЗМП беше дел од работната група која работеше на делот за Пристап до правда, а амандманите кои беа предложени беа базирани на заедничката соработка меѓу МЗМП и останатите овластени организации кои даваат бесплатна правна помош

Ова беа предложените промени:

- Номотехнички подобрувања на Законот за бесплатна правна помош;
- Олеснување на критериумите за одобрување на бесплатната правна помош на корисниците и хармонизација со принципите на Европската конвенција за човекови права и на Европскиот суд за човекови права воспоставени во случајот *Airey v. Ireland*, како и проширување на групата на лица кои може да се јават како корисници на правото на бесплатна правна помош;
- Зголемување на улогата на граѓанските организации во поглед на обезбедувањето на бесплатната правна помош;
- Дополнителни типови на кривични случаи и второстепена правна помош во граѓанските, административните и прекршочните постапки да бидат ставени во системот на бесплатна правна помош;
- Подобрување на соработката и дефинирање на улогите на државните административни органи овластени за одлучување по барањата за бесплатна правна помош, Адвокатската комора и овластените организации кои обезбедуваат бесплатна правна помош;
- Подобрување на инструментите за финансирање на системот за бесплатна правна помош и зголемување на буџетот за бесплатна правна помош. Дотолку повеќе, решавање на правните празнини во поглед на тоа кој ќе ги сноси трошоците за судските/административните постапки

(постапка која била иницирана од корисниците на бесплатна правна помош) во зависност од крајниот исход на постапката;

- Забрзување на постапката за бесплатна правна помош кога се работи за донесување на одлуки за одобрување/одбивање на барањата.

- Воспоставување на инструмент кој практично значи дека во ситуациите во кои е одобрена бесплатната правна помош, ослободувањето од плаќање на судски такси и трошоци за обезбедување на докази ќе се врши автоматски

- Хармонизација на законите поврзани со Законот за бесплатна правна помош како што се Законот за кривична постапка, Законот за судски такси, Законот за парнична постапка, Законот за општа управна постапка итн.

Дополнително, многу е важно да се подобри системот на обезбедување на бесплатна правна помош во кривичните и прекршочните постапки, како и во постапките за заштита и правда за децата.

Препораки – Релевантни засегнати страни од услугите кои произлегуваат од проектот Три права за граѓаните

• До оние кои обезбедуваат услуги кои произлегуваат од проектот Три права за граѓаните;

Како промотори на процесот на лобирање за промени и подобрувања на системот за обезбедување на услугите опфатени со проектот **Три права за граѓаните**, оние кои ги обезбедуваат ваквите услуги треба да ја подобрат својата работа во неколку насоки.

Првенствено, неопходно е да се работи професионално и да се следат квалитативните стандарди кои сака да ги промовира мрежата **Три права за граѓаните**. Многу е важно информациите, советите и активната помош која се дава да биде пристапна, автентична и адекватна. Погрешни совети може да доведат до штета или негативни последици не само за корисниците туку и за оние кои ги обезбедуваат, како и на самиот систем за обезбедување на услуги воопшто. Квалитетни совети ќе помогнат обезбедувачите на услугите опфатени со проектот Три права за граѓаните да бидат препознаени помеѓу корисниците и останатите засегнати страни како доверлив актер во процесот на креирање на политики.

Второ, круцијално е обезбедувачите на услугите од проектот Три права за граѓаните да бидат транспарентни и да не се подложни на политички влијанија. Да се биде транспарентен значи да се почитуваат законските и подзаконските акти и секогаш да се презентира својата работа на соодветен и реален начин. Дополнително, се охрабруваат организациите да објавуваат годишни финансиски и наративни извештаи за својата работа и истите да им бидат достапни на сите засегнати страни.

Трето, клучно за давателите на услугите од проектот **Три права за граѓаните** е соработка и негување на односите кои ги креирале со останатите даватели на услуги, како и со останатите засегнати страни. Најважно е да ги почитуваат

и да соработуваат со своите корисници, да се консултираат со нив и да најдат заеднички прифатливи решенија кои ќе бидат понудени во процесот на застапување и лобирање.

Последно, но и подеднакво важно, е почитување на принципите на еднаквост и недискриминација од страна на сите даватели на услуги. Секој има право на пристап до услугите кои ги даваат организациите, независно од индивидуалните или групните карактеристики на еден човек.

• До Владата;

Извршната власт е одговорна за имплементација на законските и подзаконските акти во една држава. Тие се исто така одговорни за практичната имплементација на легислативата и нејзино заживување од моментот кога е усвоена. Понатаму, извршната власт има главна улога во хармонизацијата на националното право со меѓународните договори кои Република Македонија ги има ратификувано; како и инкорпорирање и почитување на сите позитивни и негативни обврски на кои овие договори ја обврзуваат државата. На крајот, тие треба да работат на превенција од повреди и на заштита на човековите права и слободи од арбитрерно постапување на институциите. Како учесници на анкетата која беше претходно посочена, корисниците се плашат и немаат храброст да поднесат жалби или да ги бараат своите права. Ова не е начинот на кој е замислено законите да се имплементираат во праксата и тие недвосмислено не ја исполнуваат целта поради која биле донесени.

• До Европската Комисија.

Препораките до Европската Комисија би биле во насока на повик за политички дијалог, како и понуда за помош на институциите кои не знаат како правилно да ја имплементираат легислативата на Унијата. Тие исто така треба да го потенцираат значењето на практичната имплементација на секој национален закон.

План за застапување и цели на проектот

МЗМП заедно со другите организации и пилот проектите вложија доста напори за да влијаат на политиките кои се однесуваат на обезбедувањето на бесплатна правна помош, но и генерално на подобрување на пристапот до права за оние за кои е најпотребен. Дополнително, во 2013 беше изготвен нов предлог Закон за бесплатна правна помош од страна на организациите кои работат на оваа проблематика²². Затоа, во продолжение на овој документ ќе следи кратко резиме на кампањата за застапување. Ги истакнува засегнатите страни, механизмите и водачите на активностите поврзани со застапувањето на идејата за подобрување на системот за бесплатна правна помош. За крај, овој документ ги содржи целите кои треба да бидат постигнати со оваа кампања, а воедно и го објаснува начинот на кој овој документ ќе биде искористен и до кого истиот ќе биде испратен.

• Засегнати страни:

1. Граѓанските организации кои се даватели на услугите опфатени со проектот **Три права за граѓаните**;
2. Собранието на Република Македонија;
3. Министерството за правда;
4. Министерството за финансии;
5. Адвокатската комора и адвокатите;
6. Делегацијата на ЕУ, Европската Комисија;
7. Секретаријатот за Европски прашања кој е дел од Владата на Република Македонија!
8. Канцеларијата на Народниот правобранител!

• Постоечки консултативни механизми кои треба да се искористуваат

1. Брифинзи за политики и документи;
2. Состаноци лице в лице со претставниците од листата на засегнати страни!

• Водачи на активностите за застапување:

1. Граѓанските организации кои се даватели на услугите опфатени со проектот Три права за граѓаните и кои се вклучени во проектот во Македонија: МЗМП, Коалиција Сите за правично судење, НВО ЛИЛ!
2. Канцеларијата на Народниот правобранител на Република Македонија!
3. Одделот за бесплатна правна помош во состав на Министерството за правда на Република Македонија!

• Временска рамка

Активностите за застапување ќе заземат место пред одржувањето на националната конференција, но ќе следат и потоа, без разлика на проектните активности, се додека целите на проектот не се остварени.

Реални цели за националните конференции за застапување кои се поставени како цели и за крајот на проектот Три права за граѓаните (2цели);

I Цел – Досегнување до нашите корисници

Суштината на првата цел е да се информираат нашите корисници и останатите граѓански организации кои се даватели на услугите опфатени со проектот Три права за граѓаните, за застапувањето кое сакаме да се применува и промените кои сакаме да ги иницираме преку кампањата. Сакаме да ги информираме околу неопходноста за подобрување на државниот систем за бесплатна правна помош, кои пак промени подоцна би им овозможиле на корисниците да ги почувствуваат бенефитите на постоењето на ваков систем и кои би ги надминале бариерите кои сега ги одвлекуваат луѓето дури и од намерата да поднесат барање за бесплатна правна помош. Шансите за промени се зголемуваат со зголемувањето на сфаќањата на луѓето за нивната неопходност. Ова би можело да се постигне преку објавување на стратегијата за застапување на официјалниот веб сајт на МЗМП и на веб-порталот <http://pristapdopravda.mk/> како и преку директни лице в лице состаноци со претставниците на граѓанските организации кои се обезбедувачи на услугите опфатени со проектот.

II Цел – Досегнување до креаторите на јавните политики и одлуки

Суштината на втората цел е доставување на Националната стратегија за застапување до Собраниската Законодавно-правна Комисија и до Министерството за правда, како и до сите останати релевантни засегнати страни во земјата кои се дел од процесот на креирање на политики и одлуки. Особено е важно уште еднаш да се истакне нашиот предлог во насока на подобар државен систем за бесплатна правна помош. Сите предлози и препораки во овој план со години се дел на МЗМП и останатите организации кои работат во оваа област. Преку состаноци лице в лице и подготовка на брифинзи и документи за политики ќе може да ја потенцираме потребата за развој на подобар систем за бесплатна правна помош кој вистински ќе овозможи остварување на пристапот до правда во државата.

²² Macedonian Young Lawyers Association (Skopje), National Roma Centrum (Kumanovo), Youth Cultural Centre (Bitola), Roma S.O.S. (Prilep), and the Foundation Open Society – Macedonia; Analysis of the implementation of the Law on Free Legal Aid 2010 – 2012; Skopje, January 2013 <http://myla.org.mk/images/pdf/ailfa.pdf> page 139-161

Литература

• **Национална легислатива**

Устав на Република Македонија

Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер

во Република Македонија

Закон за бесплатна правна помош во Република Македонија

• **Извештаи и анализи**

Фондација Отворено Општество – Македонија; Сид од тишина – една година подоцна: Извештај за примената на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер; Ноември 2007, Скопје

Македонско здружение на млади правници (Скопје), Национален Ромски Центар (Куманово), Младински Културен Центар (Битола), Рома С.О.С.

(Прилеп), и Фондација Отворено Општество – Македонија (ФООМ);

Анализа за примената на Законот за бесплатна правна помош за периодот 2010 – 2012; Јануари 2013, Скопје <http://myla.org.mk/images/pdf/ailfa.pdf>

Фондација Отворено Општество – Македонија (ФООМ); Извештај за

примената на Законот за бесплатна правна помош во 2013; Скопје 2014

Фондација Отворено Општество – Македонија (ФООМ); Извештај за

примената на Законот за бесплатна правна помош во периодот од 2014-

2015; Скопје, 2015

Документ за јавна политика – Потребна е итна и суштинска измена на

Законот за бесплатна правна помош издадено на 2 Јули 2014 <http://soros.org.mk/CMS/Files/Documents/javna-politika-0620141.pdf>

Македонско здружение на млади правници, Годишен извештај за

ефикасноста на правната заштита на човековите права во Република

Македонија, во периодот од септември 2014 – декември 2015; Скопје, 2016

<http://myla.org.mk/images/pdf/godisen-izvestaj-2016.pdf>

<file:///C:/Users/svetlana/Downloads/istrazuvanje%20nadminuvanje%20na%20principite%20%20na%20tajnosta%20vo%20rabotenjeto%20na%20administracijata%20vnatreshni%20mak.pdf>

<http://www.komspi.mk/wp-content/uploads/2014/07/%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A8%D0%95%D0%9D-%D0%98%D0%97%D0%92%D0%95%D0%A8%D0%A2%D0%90%D0%88-2014-%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%95%D0%A7%D0%9D%D0%9E.pdf>

• **Веб страни**

http://www.komspi.mk/en/?page_id=32

http://www.spinfo.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=121:kako-se-sproveduva-zakonot-za-pristap-do-informacii&catid=89&Itemid=611&lang=m

http://www.spinfo.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=143:edna-godina-po-primena-na-zakonot&catid=89&Itemid=611&lang=mk

<http://pristapdopravda.mk/>